

Թիֆլիզի Հայոց Տնայնագործական Ընկերութիւնը և այլք իսկ բուռն համակրանք յայտնած են այս Հանդէսին կովկասեան Կայսերական Գիւղատնտեսական Ընկերութիւնը, Ռուս—Կայսերական Գիւղատնտեսական Թոշնապահութեան Ընկերութեան Թիֆլիզու բաժանմունքը, կովկասեան Պողաբուծական ընկերութիւնը և ուրիշներ:

Եւ իրացնէ պէտք է նկատել որ այս օրուան օրս «Գիւղատնտես»ը պատուարբեր թերթ մ'է և պիտի մնայ Թիֆլիզի և ամբողջ Հայութեան, ու մենք չենք կրնար չմտղթել այսպիսի թերթի մը անդուլ յաւատարմութիւն՝ դրած նպատակին լիովին հասնելու համար: Հ. Ղ. Տ.

ՏԻՄՊԻՉՄԻՆԻ ՆՈՐ ԹԵՐԹԸ

Տարւոյն Ապրիլ 8/21ին լոյս տեսաւ Տրապիզոն Խարխաթի թերթը, որ պիտի հրատարակուի շաբաթը երկու անգամ: Թուրքիոյ աս վերջին վերածնութենէն՝ աւմենալայն չափով օգտուողները եղան Գաւառները, որոնք հին ոճովի օբով՝ ամենէն աւելի լըուածն էին: Յայտնի է թէ ինչ մեծ կոչում ու դեր ունի փրկարար յառաջդիմութեան մէջ՝ մասնաւորապէս ազատ մամուլը, որ ժողովրդեան ձայն ու թարգմանն է: — Շատանց արդէն Տրապիզոնի մէջ պէտք զգացուած էր պարբերական թերթի մը, ու ժամանակին՝ նոյն իսկ լուր ելաւ թէ «Մէք» պիտի կոչուէր աւոր անունը: Ամէն ծրագրի իրագործում, սակայն, իր զոհողութիւնները պահանջելով, այսօր կարելի չէր եղած այդպիսի հրատարակում մը: Պոնտոսի նախընծայ հայ թերթին ըլլալու պատիւը պահուած էր «Խարխաթ»ին, ծաւալը փոքր, բայց սպազբութիւնն ու թուղթը համեմատօրէն մաքուր լրագիր մը, — գրական, հասարակական, քաղաքական: Կը հրատարակուի Հ. Յ. Դաշնակցութեան ձեռնդրով՝ ու կը վայելէ իտիքիակթի համակրանքն ալ:

Յուսալի է թէ հասարակաց համակրանքին ալ արժանանայ, և իր նմանները գտնէ նաև ուրիշ գաւառներու մէջ:

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ Ք

Ի ՄԱՆ

ՊՕՂՈՍԻ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

«Եւ աւերակներն անգամ հետք մը չ'են թողած»:

Մարդիկ Բաբելոնի աշտարակն կը կանգնէին—Թերևս Էյֆէլի բարձրութեան իսկ չի հասած—Լեզուներն կը շփոթին, զիրար չեն հասկնար: Հնար էր ուրեմն եթէ մէկ լեզու խօսէին՝ կարենային ի կատար հանել ձեռնարկներն:

Եւ որչափ անգամներ, մենութեանս մէջ մանաւանդ, և ես փորձած եմ՝ մեծազանգուած պաղ մարմարներ, ցուրտ քարեր, կարծր աղիւսներ՝ իրարու վրայ դիզել բարդել վերնաւ, հե ի հե ելեւէջե... Ժամերու, օրերու մէջ, նոյն իսկ վայրկեանի մը մէջ շատ աւելի բարձրացնել չէնքս:

Սակայն, զագաթն, կատարն երբէք կարող չեղայ համեմատութեան մէջ տեսնել: Կը խառնակին և իմ խորհուրդներս ու մտածումներս և ալ չեն հնազանդիր կամացս. և իրենցմով իսկ կերտած այս աշտարակներս նոյն իսկ իրենք են դարձեալ, որ մին միւսին դրած վէճն՝ մին կողէն, միւսն հիւսն կը քալեն... և կուրծքին վրայ կը փլին... *

Տեսայ հրաբուխին այրելն, տեսայ ծովուն պատասիւն:

Հոն անդնդին խորն, հոն կրակին սիրտն նետեցի՝ խեղդելու, այրելու համար՝ այն ամեն իրարու ներհակ, անքնական, անհամոզելի, անըմբռնելի և անշատ թերթերու վրայ գրուածներ, թերթեր, որոց մին կիսաւարտ, միւսն հագրւ սկսած, սա ամբողջ գիրք մը, նա հագրւ բառ մը կը պարունակէ:

Մերթ տխրեցայ, զղջացի ըրածիս, որ պիտի խեղդուին, այրեն... և մերթ գոհութիւն մը, թեթեւութիւն մը զգացի հոգոյս մէջ՝ այսպէս ընելուս:

Կը տեսնեմ գահավէժ ալիքներ կը յար-

ծակին կուրծքերնին քսելով քնջելու համար անիմաստ տառերն, կը տեսնեմ կարմրութեամբ բոցերն կը լիզեն՝ այն ապուշ գրերն:

Այրեցան, սուգեցան, ոչնչացան պիտի զան:

Անգէն Թաւալագլոր կը շրջին սպիտակ Թերթեր, մաքրուած ու սրբուած՝ և վերստին կը դառնան կուրծքի տակ՝ նորէն տալու ինձ երկանց ցաւեր:

Կը պարփակեմ վերստին զանոնք սրտիս Թեւերուն տակ՝ ինչպէս Թաշուն կը կծցէ իւր իսկ ձուն հեղուկ՝ փետուր, ինչպէս չորքոտանին կը լիզէ մորթն՝ մագեւր տալով ձագերուն:

«Եւ աւերակներն անգամ հետք մը չի թողին»:

*

«Ամենայն յիշատակը մեռան ընդ իս» կ'ափսոսաս:

Եւ յիշատակ մ'է ներկայս զոր կարենամ քեզ թողուլ:

Շատ քիչեր պիտի կարդան և շատ կարճ ժամանակ կեանք պիտի ունենայ սա. «ուսմանք ծովամոյնք՝ աստ անդ տատանին ի վերայ ընդարձակ անդնդին»:

«Սեւա վիշտն հեծանէ ի գամակ յերկ-վարին՝ միշտ անբաժան ձիաւորէն»։ Եւ ես յապերասան կ'արշաւեմ յանդունդս ոստնլով, անդունդք խոր, անյատակ, և իւրակորոյս սրանամ վնէ ի վին, և այս խստերախ վազքին մէջ՝ միշտ կը տեսնեմ նոր գոցուած վնասոյ՝ ուր միայն գոցգես կրնամ նուաճել սանձն՝ դառնալով շարունակ անոր շուրջն՝ խօսական պտոյտով:

*

Եւ միթէ յիշատակ մը պիտի ըլլան քեզ այս տողերն:

Ջարդարուած պարտիզի մը ընտիր ծաղիկներն ամենուն հաճոյք կազգեն: Մանուշակի մը Թերթ, թէ վարդի մը կոկոն՝ կրնան համբոյր մը փոխանակել: Եւ բուր-նիրու, դաշտերու ծաղիկներն՝ երամակնե-րու են սնունդ:

Սակայն, ժայրածիր ժայռի մը մէկ կողմ ալ, առանց հողի, առանց ընկերի, հոն ալ

ծաղիկ մը կը բուսնի մենիկ մենաւորիկ: Որ մը, Թերեւս մէկն—երբ, սքանչացեալ ու ապշազին կը դիտէ թէ, ինչպէս Անհունին ձեռքն, այդչափ բարձրն, ծովու մէջը դաշտ, դաշտի մէջը լեռ և լեռան ալ գա-զաթն ժայռեր ցցեր և,—Թերեւս կ'ըսեմ, որ մը, մէկն տեսնէ ու սիրէ այն համեստ ծաղիկն, անհամար և ըստ աւելի գեղ ու բոյր ունեցող ծաղիկներու քով լինելու յաւակնութիւնն չունեցող այն տկար ծաղիկն, որ չորս փոշիով կեանք առած՝ կառչած կը մնայ ահագին ժայռի մը, ապառաժէ մը ծծած սնունդովն գոհ:

*

Սիրէիր ծաղիկներն, ինչպէս և ման-կիկներն:

Թէ նուիրեմ քեզ փունջ մը—այլ վաղն դարուն է, ինքնին պիտի զան գերեզմա-նիդ վրայ ծաղկելու. — Սակայն և որք մանկիկներն ալ մտածէիր, դու որ հայր չես եղած այլ կը զգայիր թէ ինչ դառն է՝ այս դառն կեանքին մէջ՝ որք ըլլալ և աղքատ, աննեցուկ:

Աղքատաց ու հիւանդաց համար պա-րահանդէսներու, նուագահանդէսներու մէջ, փարթամ ու գեղունի տիկնայք, աղաման-դեսը ապարսմանով ու գոգոցողով՝ օշարակ ու գինի կը մատուտակեն:

Դերն դու կը կատարես. ես ալ, որ-բերուդ համար սոյն երկտողս քո յիշա-տակին կը նուիրեմ:

*

Տակաւին տաան և չորս տարեկան, ան-տկար կը թուի քեզ այն լոյսը որ կը վառէր Թաղիգ դպրոցին մէջ:

Զօրաւոր միտք, զօրաւոր կամք ունիս. աւելի լուսոյ կը տննչաս, լոյս գիտու-թեան:

Բարիք, Մուրատեան վարժարան կը վազես. Բարիք՝ վառարան լուսոյ:

Հագիւ կը բանաս աչքերդ՝ արիւն կը հոսի հոն. ուսմբեր կը տեղան. 1870 է: Աշխարհի էն լուսաւորեալ երկու ազգեր իրարու հետ կը մրցին՝ լոյս, շանթ հա-նելով իրենց Թնդանութիւնն և զլրար կը բզբտեն: Որպէս Սողոմէ՝ դաստիարակացդ

ու ընկերացող հետ խոյս կուտաս լոյս քաղըէն:

Անդ լճակներու մէջ կը լողանայ հինն վենետիկ: Խառնան երկնքին տակ, հմուտ ուսուցչաց քով, ոսկեղինիկ դպրութեամբ, քնարերգակ դիւցազներգութեամբ կ'որոբուրիս:

Հայ ոսկեղէն լեզուն՝ լեզուիդ կապերն կը քակէ: Հոմէր, Միլթըն, Պայոն, Խանդ աւիւն կը ջամբեն քեզ: Պատանի՝ ներհուն մտածող մը, պատանի՝ հմուտ ուսանող մը՝ եռանդուն յափշտակող մը կը դառնաս:

*

Լոյս լոյս չորս բոլորդ կը լուսաւորեն, կը խուժեն ուղեղդ:

Նախնեաց մատենագրութիւնք, Հիւրմիւլդի անուանի գործեր, թեք կու տան քեզ: Հայկազեան հոյակապ բառագիրքն կը թղթատես զմայելով, պանծալով, վերա՛նալով. և «Հայր մեր» ի պէս կը մըմնջես բառերն:

Հանգոյն մետաքս որդան՝ թեւերդ կը հիւսես ծածկուելով մէջդ... աւաղ հարսնեակդ չի պիտի երէք թեք առնուիր...

Մատենագրութիւնք ուղեղիդ ծալքերուն մէջ՝ գոգցես տղագրութեան մամուլ մեքենայներուն թաւալման նման՝ պարունալուելով: Եւ փոխադրուին. և այս զգլխիչ աղմուկն կը հրճուեցնէ քեզ՝ երբ հովուերգուն իւր սրինգն կը նուագէ, դիւցազն իւր փողն կը հնչէ, բանաստեղծն՝ իւր աւելիցն կը դաշնակէ:

*

Հեշտ ու փափաքով լեզուներու կը տիրանաս, երբ դեռ շատեր մայրենի լեզուն կը հեգնեն այդ տարիքին մէջ, դու բնագլրներու հմտացեալ՝ Տանդէի հետ դժոխքն կը սուրաս. անդին, լեզուի անբաղդ աւելի դժուարութեամբ՝ Միլթըն իւր բարբառով՝ դրախտն ճախրել կու տայ քեզ. և նոյնչափ խրթին՝ հոմեր՝ Հայ—հելլենով՝ դիւցազանց դարերն կը հոլովէ:

Ճօճանակ մը՝ միշտ շարժման մէջ՝ որ սակաւ տարիներու միջոցին՝ ուսման և լեզուի գիտութիւն յար կ'աղձազանգէ մրտա-

քիդ, որ հիւանդութեան ու տառապանաց մէջ իսկ, նոյն իսկ տարիներ առանց կարգացած ըլլալու՝ բնաւ յիշողութիւնդ չ'էր մոռանար պարբերութիւն մը, բառ մը:

*

Դպրոցական կեանքիդ տարիներն, օրերն, շատ վաղ կ'անցնին. սլաքն միջօրէին կը մերձենայ:

Անդէն Պայոն իւր խօսկան թոխով, հանճարեղ երեակայութեամբ զքեզ կը դիւթէ. կը փարիս անոր տաղանդին:

Ս. Ղազարու յիշատակ վայրն անոր՝ ուր կը խոկար, կ'զգար, կ'երկնէր նա՝ սրբատեղի մը կ'ըլլայ քեզ.— քանի քանի յիշէիր:

Եւ դու կըզգաս անբացատրելին, անթարգմանելին. և համոզեալ, թէ մի միայն թերեւս ոսկի լեզուաւ արտայայտուի՝ կը ջանաս և կը յաջողիս ի հայ ածել անոր գործերն. և Բարդիւնան՝ զոր հազիւ կամեցար տպագրութեան յանձնել՝ մինչդեռ հրդեհն, ամեն մէկ տքմամբ ու բղխմամբ քովէ քով լարած այնչափ տողերդ, տաղերդ՝ միոյ վայրկենի մէջ միոյոյ փոշիներու վերածեց, որ ամբողջ նիւթական կորստեանդ քով՝ զայս միայն աւելի ցաւօք կը խոցէր զքեզ:

Ո. Յ. Փ.

Շարոյարելի

1909 Փետրուար 6

Խօսակցութիւն փնտռելը և խօսակցութենէ փախչիլը՝ երկու ծայրայեղ պակասութիւնք են, բայց առաջինն երկրորդէն աւելի պախարակելի է:

Եթէ բարիք մ'ընես պէտք չես յիշել. իսկ եթէ բարիք գտնես՝ միշտ յիշէ:

Խաղաղ՝ զբօսանքի համար ըլլայ. երբ յաղթուիս՝ մի տխրիր: (Ֆենետի)

Հանգիւ ուզողը՝ պէտք է աշխատի:

Լաւ սովորութիւնները՝ լաւագոյն պահպանենք են՝ առողջութեան:

Գրութիւնք՝ երբ գիտուն և բարի անձ մը կը գտնեն՝ զայն աւելի գիտուն և լաւագոյն կը դարձնեն, և երբ՝ յիմար և չար անձ մը կը գտնեն՝ զայն յիմարացում աւելնալու կը դարձնեն: